

СЕЋАЊЕ НА ХУМАНИЈЕ ДОБА

(Јулиа Капорњаи: *Панацеја*, КОВ, Вршац, 2021)

Где потражити исцељење? Које бољке владају светом, има ли им лека? И где је лек сопственој боли? Глас из *Панацеје* Јулије Капорњаи поставља ова и много сличних питања, у исти мах нудећи својеврсно лирско видање, прецизно компоновано у строго организовану циклусну структуру која захтева особен начин читања. Четири циклуса: „Свлачење белог“, „Панацеја“, „Круг“ и „У мрежи“ творе сложено лирско ткиво за које важе све оне специфичности карактеристичне за циклусне творевине. Будући да поетски текстови егзистирају и самостално (ван циклусног контекста), и у склопу њега, само њихово значење се ограничава или шири.¹ Издвојени, дозвољавају релације са свим другим текстовима и као последица тога се остварује сума екстензивнијих значења. Са друге стране, као нераскидиви део примарног амбијента, циклуси творе специфичне међусобне односе што доводи до условљености и редукованости њиховог значењског потенцијала.

„Пролећно спремање“ отвара лирски говор о идентитету, симулакруму и стварности, што иначе чини важан тематски рукавац збирке. Савременост је туробна, болна и испражњена најпре јер је *површносћ* упадљива одлика начина на који се појаве доживљавају. Стихови, које треба схватити у ироничном кључу, то и потврђују:

*Треба уклониџи људе који нам кваре дан
или Фејсбук љофил
Који су можда друџачији од нас
мада не и неизосџавно љори*

*Радиџи на себи здрушно, џежиџи савршенсџву
док не несџане и џоследњи џираџ
људскосџи.*

Огољавање је пуно прекора, али у суздржаном тону, без афектирања. Посматрајући појаве критичким оком, лирски јунак разоткрива и људске душе те предочава истину о усахлој хуманости. Као један од њених узрока појављује се тежња за (лажном) представом савршеног живота чија је манифестација профил на друштвеним мрежама. Поетско освешћивање се одвија и на релацији некада – сада, путем чега поетски глас подробније дефинише људску ситуацију.

Проблематика *Панацеје* обухвата и питања квалитетне комуникације и саме употребе речи. Са становишта лирског ја човеково деловање је препознато као површно,

¹ Видети: Е. Стерјопулу Апостолос, *Поеџика џоеџскоџ циклуса*, Нолит, Београд, 1999.

али томе насупрот стоји могућност оплемењивања душе. Управо због тога рефлексије у стиховима „Метаморфозе“ нису само промишљања о читању и читалачком искуству већ својом симболиком, сложености и интеракцијом са другим текстовима збирке призивају мотиве слободе, раста и унутарњег напретка који, у крајњем исходу, утичу на целокупни поглед на свет: „Читање оплемењује и мења човека као и пој славуја у пролеће.“

Зато се прогледавање, скидање мрене и отварање унутарњег ока могу схватити као захтеви и посао поетског јунака. Лирски субјект је сведок, откривалац, видар који казује и сопствено животно и литерарно искуство, некада мозаички и дифузно, често у асоцијативним току. Тим путем се полако уводи и појам уточишта који у првом реду нуде литература и уметност уопште, потом и природа.

Није пак тако лако понети терет различитости и лирско ја то веома добро осећа:

*Годинама касније ѿај исѿи дух
ѿрошавши кроз ѿреображаје
о којима је ѿговорио Зарѿусѿтра
усуђује се
да нешѿио ѿрокоменѿарише
на месѿима разбирије
ѿамо ѿде власѿи овој свешѿа
нуди брзу и лаку комуникацију
низовима знакова
без и једне
једине речи.*

Тематски слојеви из уводног циклуса се понављањем у нешто другачијем контексту преносе у остале и проширују новим мотивским склоповима (идеја о равноправности међу расама, питање политичке коректности, бесадржајност, усахнуће речи, промишљање о комуникацији). Они контрастирају са песмама где исијава бит самог поетског ја (жудња за љубављу, разговором, садржајем, дубином, искреношћу) и зато се у *Панацеји* осећа динамика.

За циклус „Круг“ је карактеристична комплексност коју чини његово семантичко поље, а текстове обједињују мотиви пута, путовања и кретања било на историјском, личном, унутарњем или спољашњем фону. Неки од њих сугеришу безизлазност, будући да је и мотив понављања предочен на више начина и томе отварају питање о (не)могућности искорачења из тренутне ситуације, што нас на крају води до промишљања о могућности спасења (излечења).

Не изненађује што поетски глас преиспитује идеје прогреса, моралне еволуције и духовне путање човечанства. Ход ка будућности је несигуран и заоденут привидом, али се у виду својеврсног сећања језгри нада за променом и вера у њену остваривост. Лирска јунакиња зна за ужасе садашњости јер их сведочи и живи, али своју перспективу не ограничава искључиво на савременост и управо та свесѿи о некада представља основ за наду. На тај начин прошлост постаје и место где се знало боље и бивало сигурно. Та пројекција жеље је пак у корелацији са свешћу о њеној тешкој остваривости што такође динамизује поетску причу.

Некада је уметничко дело само повод да се уведена проблематика допуни и истакне, па је „О осмеху и смрти“ на први поглед рефлексивна о рецепцији уметности, јер у контексту циклуса развија појам *неразумевања*, тако типичан за наше време.

Потреба за смислом и сигурности је суштинска, како се каже у носталгијом обојеним стиховима из песме „Одложено задовољство“:

*Помало њлачемо, ал' не њројушњамо
њраво на
одложено задовољство,
на обећану земљу, на срећан крај.*

У циклусу „Панацеја“ су преплетени мотиви бола, губитка, љубави и постојања уточишта. Поетске слике из „Собе“ успостављају се на контрасту некад–сад: утеха је у *њре* била могућа и остварива, али је *данас* нема. Простор метафорично означен као соба је с временом претрпео трансформације уз извесно обртање: иако је велики и освештен, утеха у њему није доступна, па мотив напуштености врхуни у завршници:

*У њих се радознало завирује кад
не њреба
а осњаваља на миру
онај који њамо њлаче.*

„Панацеја“ која контрапунтски додирује претходну песму преноси атмосферу отвореног простора, развијајући најпре мотив усамљености, бола, његових узрока, начина на који се манифестује:

*Кад је бол нејодношљив
Зналци кажу
Помаже ушња увига
У њуђе судбине
Тужније од наших.*

да би се касније, кроз алузије на Јесенску и Кафку („Ни речи о Кафки“) увео и с различитих страна приказао мотив љубави.

Свест о губитку и потреба за љубављу се повезују са васкрсењем у стиховима песме „Опет ће Васкрс“ у чијој бити стоје потреба за успостављањем реда, вредности, непатворене емоције и садржајем. Питање способности да се прихвати судбина, односно крст отварају песме „Глад“ и „О саосећању“, док „Варијација на првобитни грех“ враћа фокус на доживљај емпатије и способности да се разуме туђа бол, показујући колико смо у ери нових технологија изгубили природну реакцију на узнемирујуће појаве. Недвосмислено, поетско *ја* сведочи како је *брзина* оно негативно и дезинтегришуће због чега је атрофија људскости у пуном јеку:

*У следећој објави срећом
Злајна њлажа и њиркизно море*

*Довољно слано
да дезинфикује
Резове на људски ѿелима.*

Осим поступка онеобичавања, песме повезује иронијски отклон који се најчешће јавља у виду опаски поетског ја. Неке од песама обележава говор у првом лицу и непосредно обраћање, што има своје оправдање: у смени лирских исповедних минијатура са запажањима неутрализованим гласом постаје видљивија издвојеност лирског ја. У сталном померању перспективе са ширег на ужи план расте динамика. Њу творе и скокови из камерне атмосфере у ванвременски, исконски простор, из омеђеног у отворени, из садашњости у прошлост, с историјских дешавања на она интимна, лична. Циклус се затвара песмом „О саосећању“ која призива стихове Чеслава Милоша који, уз Збигњева Херберта и Адама Загајевског, има дубљи значај за стваралаштво Јулије Капорњаи, и те би везе требало једном приликом подробније осветлити. Интертекстуалност и свест о другим текстовима, њихово тек назначено или пак отворено и у дијалогу формирано присуство, често је сразмерно.

Завршница збирке насловљена „У мрежи“ окреће се имену Творца и стварању:

*У мрежу ме смешѿаш Оче,
И љуљаш лајано
Саг сам као Ти
Једним додиром ѿрсѿа
Сѿварам илузије.*

Низовима поетских слика у „Времену“ одмерава се вредност самог живота – његова крхкост и пролазност. Простор, време, људи – у снажном су међусобном деловању, али је емоција љубави оно што се кристалише као врхунска вредност и смисао, јер уз вољеног:

*Трње ѿод нокѿима најло цвеѿа
а лица у мимоходу
свеѿли су ламѿиони*

Стога је непотребан било какав вид опирања блискости и љубави. Као одговор на све оно што је изгубило сјај и снагу може се читати „Васкрс“ где врхуне осећања благиности, мира и љубави.

У свету где је Човек постао забрињавајуће отуђен, заоденут у привид стварања, где симулира стварност коју у заблуди доживљава као релевантну, постоји противтежа: сећање на једно лепше и хуманије доба, што је основа од које треба поћи у поновно освајање смисла. То је важна порука *Панацеје*.